

Heemkundekringen,
een schatkamer

Van bedelen
naar geven

Knippenbergprijs:
Monumenten op de kaart

► 'Alleen 's nachts zet ik hem af', de kroon die Couzijn van Leeuwen ontwierp bij de kroning van Willem-Alexander in 2013. Te zien in Museum Krona in Uden, dat 50 jaar bestaat. Zie pagina 35 (Foto Museum Krona, Uden/ Willem Kuijpers)

Inhoud

Heemkundekringen zijn een schatkamer	4
Brabantse Heemdagen in Oirschot	10
Stichting Herpen in woord en beeld stelt zich voor	13
Van bedelen naar geven	14
Knippenbergprijs 2023: Monumenten op de kaart	19
Het andere verhaal van Noord-Brabant in WO II	22
Op reis met nieuwe uitgave In Brabant	28
Sociale toegankelijkheid kost weinig en levert veel op	30
Museum 50 jaar: Krona als hoofdzaak	35
Stimuleringsprijs Brabants Erfgoedweekend	38
Boeken	40
Onderscheidingen Brabants Heem	52
Agenda en jubilea	58
Colofon	59

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Een schatkamer vol lokale verhalen, zo worden de heemkundekringen en erfgoedorganisaties genoemd in deze uitgave van De Koerier. Rolf Vonk, schrijft dat in zijn artikel over de cursus erfgoededucatie die van start gaat. En hij noemt tegelijk goede voorbeelden uit Gemert-Bakel en Meierijstad om aan te geven dat het volgen van die - gratis - cursus is aan te bevelen.

Zo'n schatkamer is eveneens te zien in de vele boeken die er zijn verschenen. Brabants Heem was zelf nauw betrokken bij de vernieuwde uitgave van het boek Noord-Brabantse wapens en vlaggen van wijlen Willem van Ham uit Bergen op Zoom. Het is een van de vele publicaties die in deze uitgave staan beschreven.

Vele andere onderwerpen komen aan bod. Van de bedelfeesten tot sociale toegankelijkheid en van de stimuleringsprijs voor deelnemers aan het Brabants Erfgoedweekend tot het gouden jubileum van museum Krona. Arnoud-Jan van Bijsterveld tenslotte schrijft over zijn project voor een synthese van de bestaande en nieuwe kennis over Noord-Brabant in de Tweede Wereldoorlog.

Veel leesplezier!

Zeeland, juni 2023

Tjeu van Ras

tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave komt uit in september 2023.

Kopij dient uiterlijk maandag 21 augustus 2023 binnen te zijn.

Heemkundekringen zijn een schatkamer

door Rolf Vonk

De Erfgoed Brabant Academie start met de cursus Wijzer met Erfgoededucatie. Die is bedoeld voor heemkundekringen, bibliotheken en musea die meer willen weten van het wat, hoe en waarom van erfgoededucatie. Deelname is gratis. De cursus bestaat uit twee delen: 'Wijzer met erfgoededucatie: de basis' en 'Erfgoededucatie maken', telkens van een dagdeel.

Op pad in Het Noordbrabants Museum met een bont gezelschap: erfgoedwerkers die hun dagelijkse werkzaamheden verrichten bij heemkundekringen, bibliotheken, kunstcollecties en marktplaatsen voor cultuureducatie. Na een ontdekkingstocht door Het Verhaal van Brabant staan we stil in een intiem verlichte ruimte. Een rij gezichten - schilderwerken van Vincent van Gogh - kijkt ons indringend aan vanaf de wand. We onderzoeken de werken en stellen vragen. "Hoe zou de persoon op dit schilderij zich voelen?" en "Hoe ziet haar dagelijks leven er uit?"

We constateren dat onze perspectieven op de schilderijen verschillend zijn en dat we door het gesprek daarover meer willen weten van het Brabant van Van Gogh. Wel lastig dat we niet alle feiten over de werken kennen, althans de begeleidende info vertelt te weinig! ➤

◀ Heemkundekringen Erthepe en Vehchele aan de slag met Bibliotheek Meierijstad, Kunstcollectie Meierijstad en Cultuurkade in de scholing 'Erfgoededucatie maken' (foto: Erfgoed Brabant)

Hoe kun je dit soort werken dan gebruiken voor een les erfgoededucatie? Deze letterlijke erfgoedconfrontatie en het gesprek daarover is precies datgene waar Erfgoed Brabant naar op zoek is om te ontdekken op welke wijze je als erfgoedwerker vanuit collecties aan de slag kunt met erfgoededucatie.

Basis

In een tweedelige cursus gaan we met de cursisten aan de slag. De basis van deze nieuwe cursus voor erfgoedwerkers -specifiek de educatiewerkgroepen van heemkundekringen- werd afgelopen jaar gelegd in de gemeenten Gemert-Bakel en Meierijstad. Daar wisten de heemkundekringen netwerken van erfgoedwerkers te verzamelen die hun kennis over erfgoededucatie wilden opfrissen. Gezamenlijk gingen zij op zoek naar een manier om onderwijs te ontwikkelen vanuit de veelzijdigheid van hun collecties. Daarbij wilden ze aansluiten bij het onderwijsveld. Niet vanuit de gedachte dat ze er wel eens even een zelfbedachte lesbrief vol feiten tegenaan klapten, maar vanuit actuele inzichten in erfgoededucatie en de toepasbaarheid in het onderwijs. In Gemert-Bakel stonden vooral de vragen 'wáárom is dit erfgoed belangrijk?' en 'wat is mijn rol daarin?' centraal. In Meierijstad werden in activerende werkvormen 'Prakkezeerposters' gevuld met nieuwe ideeën waarin lokale collecties en verhalen een rol kunnen spelen.

Maar waarom ga je als educatiewerkgroep van een heemkundekring aan de slag gaan met een tweedelige cursus als de meeste leden zelf een onderwijsachtergrond hebben? Volgens Marie-Louise van Lieshout van heemkundekring Vehchele is het antwoord simpel. "Ik ben al een tijdje uit het onderwijs en vind het fijn om mijn kennis weer op te frissen. Het zelf ervaren van werkvormen in het museum en het ontdekken van vakinhouden geeft me nieuwe inzichten." Haar collega Harrie Vonk knikt instemmend en vult aan: "Je merkt dat je eigen onderwijskennis en -ervaring een goede bagage is, die heel mooi aansluit bij de inhoud van de cursus." Overigens kun je ook zónder die bagage deelnemen. Evelien Lucius van Bibliotheek Meierijstad heeft geen onderwijsachtergrond.

Waarom is dit erfgoed belangrijk?

Heemkundekringen De Kommanderij Gemert en Handel verkennen samen met centrummanagement Gemert en KunstLokaal hun eigen rol in erfgoededucatie. (foto: Erfgoed Brabant)

Ze vertelt: "De cursus is fijn om de opbouw van het onderwijs, het curriculum en de leerdoelen voor erfgoededucatie te begrijpen. Dat bewustzijn is een meerwaarde, je kunt beter aansluiten bij kansen en behoeften binnen het onderwijs". Wat Evelien met name aanspreekt in de cursus is de praktische insteek. "Het zelf op pad gaan als groep in het museum laat je in de schoenen staan van de deelnemer. Het daagt je uit om kinderen uit te nodigen op verschillende manieren met erfgoed aan de slag te gaan en hier vanuit verschillende perspectieven naar te kijken."

► Actieve werkvormen dragen bij aan het verkennen van de invalshoeken van erfgoededucatie. (foto: Erfgoed Brabant)

Toegankelijk maken

In de cursus gebruiken we lokaal erfgoed voor het toepassen van werkvormen. En dat leverde verraste reacties op. Evelien vertelt: “Heemkundekringen zijn een schatkamer vol lokale verhalen. Die schatkamer voor het onderwijs toegankelijk maken, kan bijdragen aan betekenisvolle erfgoededucatie.” Het mes snijdt aan twee kanten. Door hun collecties in het onderwijs in te zetten, benadrukken heemkundekringen

hun maatschappelijke en verbindende waarde en laten de relevantie van lokale archivering en collectievorming zien. Een relevantie die -in de geest van het Verdrag van Faro- enkel ontstaat als de samenleving en hun relatie met erfgoed centraal staan. Dat in deze cursus gekozen is voor een collectief van erfgoedwerkers is volgens Evelien een meerwaarde voor een bredere opbrengst. Ze benoemt de rol van de bibliotheek: “De cursus over erfgoededucatie helpt bij het aanscherpen van de rol van de bibliotheek. De bibliotheek is een huis van verhalen. Dat raakt bijvoorbeeld het toeristisch platform waarmee we actief zijn, maar ook erfgoed.” Bovendien ligt de link met de heemkundekring voor de hand: “We zitten onder één dak, waarom niet onze krachten bundelen? We willen ons immers beiden inzetten voor het uitdragen van lokale erfgoedverhalen.”

Er zijn nieuwe netwerken rondom erfgoed ontstaan

In Gemert-Bakel zijn de heemkundekringen inmiddels al lang en breed gestart met het erfgoedwijze lesproject Gemert Vorstendom, waarin behalve geschiedenis ook kunsteducatie een rol speelt. In Meierijstad is een lesproject rondom geschiedenis, burgerschap en morele dilemma's in de maak, dat gaat aansluiten bij 80 jaar bevrijding in 2024. De twee projecten zijn schoolvoorbeelden van betekenisvolle erfgoededucatie. In beide programma's vormde de cursus van Erfgoed Brabant voeding voor het handelen van de heemkundekringen en lokale erfgoedwerkers. En in beide gemeenten zijn nieuwe netwerken rondom erfgoed ontstaan, waarbij een verbinding met het onderwijs natuurlijk noodzakelijk is. Het levert dus op, maar vraagt ook investering waarbij je nadenkt over je eigen rol in en visie op erfgoededucatie. Voor degenen die willen inzetten op een duurzame werkwijze met hun netwerken is er de mogelijkheid om een derde dagdeel met reflectie en intervisie te organiseren. ■

Heemkundekringen die interesse hebben kunnen contact opnemen met Rolf Vonk van Erfgoed Brabant: (rolfvonk@erfgoedbrabant.nl). Meer informatie op: erfgoedbrabantacademie.nl/cursusaanbod.

Rolf Vonk is erfgoededucator bij Erfgoed Brabant

Brabantse Heemdagen in Oirschot

door Anton Neggers

Heemkundekring de Heerlijkheid Oirschot is dit jaar gastheer van de Brabantse Heemdagen op 4 en 5 augustus. Een uitstekende gelegenheid om kennis te maken met een van de fraaiste en belangrijkste dorpen van het kwartier Kempenland in de Meierij van 's-Hertogenbosch.

Volgens een opgave van het aantal huizen in Kempenland telde Oirschot 865 huizen in het jaar 1437, waarvan 659 belastbaar waren. Ter vergelijking: in de stad Eindhoven stonden in datzelfde jaar in totaal 303 huizen. Oirschot was dus niet alleen de grootste, maar ook de belangrijkste plaats in Kempenland. En dat wordt weerspiegeld in de gebouwen, zoals het raadhuis, het Boterkerkje en de brouwerij.

Onrecht

In het boek Erfgoed van de Brabanders, verleden met een toekomst, uit 2014, wordt het raadhuis van Oirschot ernstig onrecht aan gedaan. Op pagina 122 staat letterlijk: “Het zogenoemde Oude Raadhuis van Oirschot uit 1513 was aanvankelijk een markthal voor de handel in boter, eieren en kippen, pas in de achttiende eeuw ging de dorpsraad er vergaderen”. En vervolgens wordt het raadhuis van Klundert uit 1620 gepresenteerd als het oudste raadhuis van Brabant.

De schrijvers van dit soort boeken, meer ‘compilaties’ van historische feiten, maken zich wel vaker schuldig aan haastige conclusies die onvoldoende zijn onderbouwd door onderzoek. Daarom: ere wie ere toekomst. De regenten van Oirschot (schepenen, gezworenen, raadsheren, achtmannen, kerkmeesters, heilige

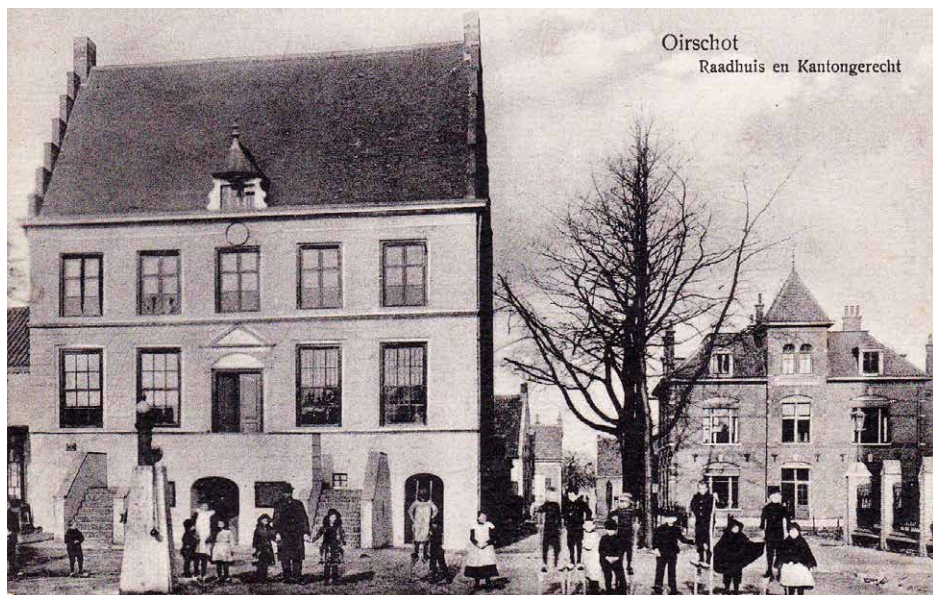
Ere wie
ere toekomst

» Het zogeheten Boterkerkje van Oirschot.
(foto collectie Heemkundekring de Heerlijkheid Oirschot)

geestmeesters en de naburen der vrijheid van Oirschot) gaven in 1513 opdracht voor het bouwen van een “*nieuwe raithuys, schoen, verheven van stenen ende hout*”. In het bestek wordt gesproken over een *fouten* (gewelf) *omme vleesch eyer, boter, hoender ende andere waere dairinne te vercoepen, men enen cleyngen woenuys dairae te doen maken*”. Mogelijk heeft dat laatste geleid tot de foute conclusie in het boek, maar uit schepenprotocollen blijkt overduidelijk dat het raadhuis wel degelijk als zetel van het gemeentebestuur in gebruik was. Zo worden op het raadhuis al in de zestiende eeuw de afkondingen gedaan van openbare verkopen. En in 1608 is sprake van een vergadering van beëdigde functionarissen in het raadhuis.

De bouw van het raadhuis toont aan hoe zelfbewust het dorpsbestuur van Oirschot was in het begin van de zestiende eeuw. In ieder geval was Oirschot in 1513 belangrijk en kapitaalkrachtig genoeg om een groot bouwproject van gemeenschapsgeld te bekostigen waarvan we vandaag nog steeds kunnen genieten. En gelukkig is het tegenwoordig weer vrij toegankelijk voor het publiek.

Oudste kerk

Behalve het oudste raadhuis van Noord-Brabant bezit Oirschot ook de oudste kerk van de provincie. Op het Vrijthof staat de Mariakerk, een romaanse zaalkerk uit het begin van de 12e eeuw. De kerk wordt ook wel het Boterkerkje genoemd, omdat het in de tijd van de Republiek der Verenigde Nederlanden dienst deed als boterwaag. De kerk is voor een belangrijk deel gebouwd van tufsteen, dat al in Romeinse tijd uit de Eifel werd aangevoerd. De kap van de kerk bestaat uit achttien eikenhouten gespannen. In 1799 werd de kerk in gebruik genomen door de Gereformeerde (later Nederlands-hervormde) gemeente.

In de Koestraat staat Brouwerij Vandeoirsprong. Op deze plek wordt al 350 jaar bier gebrouwen. De geschiedenis van de brouwerij is onlosmakelijk verbonden met de familie de Kroon en het gelijknamige biermerk. Het was een van de oudste familiebedrijven van Nederland totdat het in 1996 werd overgenomen door Bavaria. Sinds 2015 wordt op deze locatie weer bier gebrouwen door Vandeoirsprong. ■

Opgeven voor de Brabantse Heemdagen kan tot 18 juni:
www.brabantsheem.nl/brabantse-heemdagen-4-en-5-augustus-in-oirschot-2

▲ Ansichtkaart van het Raadhuis van Oirschot (foto collectie Heemkundekring de Heerlijkheid Oirschot)

Stichting Herpen in woord en beeld stelt zich voor

De Stichting Herpen in woord en beeld heeft zich afgelopen maand aangesloten bij de stichting Brabants Heem. Secretaris Martien van Zutven stelt zijn stichting voor.

De Stichting Herpen in woord en beeld is opgericht in 1990. Het is een stichting die tot stand is gekomen na de uitgave van het historische boek 'Een eeuw in Woord en Beeld'. Het enthousiasme van de initiatiefnemers werkte aanstekelijk. Meerdere boeken en projecten volgden.

De stichting heeft veel vrijwilligers en functioneert als een vereniging. Het doel is het ontwikkelen van activiteiten tot behoud van het cultureel erfgoed ten behoeve van de gemeenschappen die horen tot het grondgebied van de Dorpsraad Herpen en de voormalige gemeente Herpen, met de kernen: Herpen, Overlangel, Koolwijk, Neerlangel en Keent.

Daarnaast zet de stichting zich in voor de leefbaarheid in deze gemeenschappen. Zo is de stichting een klankbord voor de lokale Dorpsraad. Samen in gesprek rondom het behoud van de lokale kunst, cultuur en historie. De stichting beheert inmiddels 12 objecten op haar grondgebied, waaronder drie kapelletjes, de kiosk, de waterpomp en enkele kunstwerken. Dat geldt ook voor het oorlogsmonument in Herpen, waar onze stichting de jaarlijkse dodenherdenking organiseert. De vrijwilligers zorgen voor het onderhoud van al deze objecten.

De stichting heeft een eigen Heemkamer aan de Rogstraat 12. Dat is ook een ruimte, die beschikbaar is voor kunst en cultuur. ■

▲ Het heilig huisje van Sint Sebastianus aan de Rogstraat in Herpen. Herpen in woord en beeld liet in 2001 de laatste restauratie verrichten en heeft het heilig huisje in beheer en onderhoud. (Foto Tjeu van Ras)

Van bedelen naar geven

► Sint Maarten Boxtel (foto: Bob van Brunschot, Brabant Collectie)

door Ineke Strouken

In Nederland en Vlaanderen waren bedelfeesten vaste ankerpunten in het jaar. Vooral in de winter hielpen ze arme mensen door de koude tijd heen te komen. Veel bedelfeesten staan onder druk, omdat het aantal bedelgroepjes afneemt.

De bedelfeesten behoren tot ons immaterieel erfgoed. Wat kunnen wij doen om de bedelfeesten te borgen voor de toekomst? Daar ging het symposium 'Bedelfeesten' op 19 april op de Tilburg University over. Het symposium werd georganiseerd door de Brabant Collectie samen met het Verbond Volkscultuur Lage Landen (VVLL), een samenwerkingsverband waar ook Brabants Heem deel van uit maakt.

Van levensbelang

Bedelfeesten waren bedoeld om arme mensen door de slechte winter-periode heen te helpen. Die periode liep van Sint Maarten (11 november) tot Pasen. De hele wintertijd voldoende eten, licht en brandstof hebben, was een hele klus. Vooral in het eerste kwartaal van het jaar was de kelder leeg en werd er honger geleden. Gelukkig heeft de kerk de veertigdaagse vasten voor Pasen ingesteld, want als je toch moet vasten dan voel je minder dat er bijna geen eten meer is. De kerk heeft ook geholpen door gedurende de hele winter heiligendagen in te stellen, waarop gebedeld mocht worden. Te beginnen met Sint-Maarten (11 november), Sint-Nicolaas (6 december), tweede kerstdag (26 december), Onnozele Kinderen (28 december), Sint-Sylvester (31 december), Nieuwjaarszingen (1 januari), Driekoningen (6 januari), Vastenavond en Palmpasen. Zonder deze feesten zouden er in koude winters veel mensen omgekomen zijn van de honger.

Nieuwe toekomst

In de negentiende eeuw kwam de klad in de bedelfeesten. Burgers schaamden zich er voor en hielden de bedelaars het liefst zo ver mogelijk buiten hun deur. Tegenwoordig mogen kinderen niet meer alleen in het donker over straat lopen, niet meer snoepen en kennen mensen het historisch verhaal niet meer. Met andere woorden: wij moeten nadenken hoe wij die bedelfeesten een actuele betekenis kunnen geven.

De VVLL heeft het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar welke bedelfeesten er nog in Nederland en Vlaanderen gevierd worden. Dat viel niet tegen. Op veel plaatsen wordt nog één van de bedelfeesten in ere gehouden. Op het symposium werden een aantal oude en nieuwe filmpjes vertoond, onder andere uit Valkenswaard, Soerendonk en Luyksgestel.

Haaren 2022 Pasen (foto: Bob van Brunschot, Brabant Collectie)

Bedelfeesten bestaan nog wel, maar het zijn ‘eilandjes’ geworden. Tegelijkertijd zie je dat er ook nieuwe bedelfeesten zijn bij gekomen, zoals Halloween, de Goede Doelen Week en de Kerkbalans. Tegenwoordig worden bedelfeesten vooral georganiseerd door scholen, buurtverenigingen, gilden, kerken en scouting.

Hedendaags belang

Bedelfeesten zijn kwetsbaar erfgoed geworden. Kenmerken van de oude bedelfeesten waren een vaste datum (of periode), eigen liedjes, vaak verkleden en speciaal eten om uit te delen, zoals dikkemannen, speculaas, nieuwjaarskoeken en oliebolletjes. Alle bedelfeesten hebben een mooi historisch verhaal. Het Driekoningenfeest werd veelvuldig door Nederlandse schilders vastgelegd en hun schilderijen bevinden zich in beroemde buitenlandse musea. Bij bedelfeesten gaf de bedelaar de gever een lied en kreeg daarvoor wat te eten of een muntje terug. Kernwaarden waren dus geven en nemen.

Waarom zijn de bedelfeesten vandaag de dag nog van belang? Allereerst geven bedelfeesten, net als andere feesten, het leven kleur en identiteit aan een gemeenschap. Ze zijn goed voor de gezamenlijke spirit en voor kinderen is het heel spannend om langs de deur te gaan en snoep of geld op te halen. Vooral als ze verkleed zijn en met een lampion mogen lopen. Maar het allerbelangrijkste belang is dat wij tegenwoordig in een geefcultuur leven. Denk maar eens aan giro 555 bij rampen. Als je gaat zoeken op internet vind je een keur van creatieve activiteiten om voor uiteenlopende doelen geld op te halen. In Oirschot werd bijvoorbeeld een hondenwandeling georganiseerd om geld op te halen voor de Stichting Hulphond. Waarom die nieuwe initiatieven niet gekoppeld aan de oude feesten?

Goede voorbeelden

Op het symposium werden enkele goede voorbeelden uitgewerkt waarbij het de organisatoren gelukt is om het feest actueel te maken. Dat waren Sint-Maarten in Utrecht en Driekoningen in Tilburg. In beide gevallen is het deur aan deur zingen overgenomen door een lichtjes- ofwel sterrentocht door de stad. In Utrecht wordt het Sint-Maartenverhaal opgevoerd en krijgen kinderen chocolademelk en de ouders warme wijn en in Tilburg doneren kinderen speelgoed aan kinderen die het minder goed hebben.

Kinderen doneren speelgoed aan kinderen die het minder goed hebben

Een heel mooi Vlaams voorbeeld kwam van de Erfgoedcel Kempisch Karakter in Herentals. Deze erfgoedcel werkt voor twaalf gemeenten. Nieuwjaarse Zoete is een bedelfeest op Oudjaar dat lang in de regio gevierd werd. Met een zangzak voor het snoep met daarin een washandje genaaid voor het geld, gingen kinderen op Oudjaar op stap om in één dag zoveel mogelijk op te halen. Daarbij werden verschillende versjes gezongen, zoals: ‘Nieuwjaarse zoete, ons varken heeft vier voeten, vier voeten en een staart, is dat geen centje waard?’ en als men niets gaf: ‘Hoog huis, laag huis, er zit een gierige pin in huis’. In 2017 besloten de gemeenten tot een gemeenschappelijke aanpak.

► Driekoningenzingen Goirle (foto: Nationale Beeldbank Holland in Pixels)

Er werd een campagnebeeld ontwikkeld en gezamenlijk werd er campagne gevoerd via de gemeentelijke informatiebladen en sociale media. Er werden speciale zangzakken gedrukt, die via de scholen werden uitgedeeld. Daarnaast werd huis-aan-huis een affiche bezorgd, die mensen voor het raam konden hangen. Tot slot werden nieuwe inwoners op de hoogte gebracht van de traditie. Dit werkte goed en het Nieuwjaarse Zoet bloeide op. De tweede stap is om nu met de andere erfgoedcellen in Vlaanderen een website op te zetten.

Borgen

In de discussie op het eind van het symposium kwamen allerlei ideeën om de traditie van de bedelfeesten toekomstbestendig naar boven. Van belang is dat de gemeente de traditie ziet als immaterieel erfgoed dat belangrijk is voor de gemeente. Verder zijn het historische verhaal vertellen, goede publiciteit en nieuwe inwoners informeren van belang. Belangrijkste conclusie was toch wel dat wij voortaan beter niet meer kunnen spreken van bedelfeesten, maar van geeffeesten. Natuurlijk zullen kinderen ook graag snoep willen krijgen, maar verkleed met een lied langs de deuren gaan voor een goed doel is helemaal van deze tijd. ■

Knippenbergprijs 2023: Monumenten op de kaart

door Peter van Overbruggen

Het thema voor 2023 van de tweejaarlijkse Knippenbergprijs is: Monumenten op de kaart. Deze Brabantse cultuur-historische prijs wordt voor de elfde keer uitgereikt. Met monument wordt - in de breedste zin - o.a. bedoeld een openbaar bouwwerk, zoals een wind- of watermolen, monumentaal gedenkteken, grafmonument, kerk, kapel, voormalig industrieel pand, enzovoorts.

Iedereen die belangwekkende initiatieven of projecten rond het gekozen thema kent of daar zelf actief mee bezig is kan deze indienen bij het stichtingsbestuur van de Knippenbergprijs. De prijs - toegekend aan een persoon/ personen of organisatie - bestaat uit een bronzen penning (Knippenbergpenning) voor de winnaar en uit geldbedragen voor de drie beste inzendingen, 1000 euro voor de winnaar en 500 euro voor de nummers twee en drie.

► Drs. Willy Knippenberg, getekend door H. de Laat.

De prijs is vernoemd naar drs. Willy Knippenberg (1910-2005), bij leven priester-leraar aan het kleinseminarie Beekvliet in Sint-Michielsgestel. Hij was op vele terreinen actief, verdiepte zich in de geschiedenis van Brabant, zette zich in voor het bestuderen en bewaren van tradities in Brabant, was een groot kenner van flora en fauna, hield zich intensief bezig met archeologie, was mede-oprichter van musea in Brabant en trok de provincie door met lezingen. ►

Monumentenbeschermers

Monumenten zijn een wezenlijk onderdeel van ons erfgoed en van groot belang voor de samenleving. Veel erfgoedvrijwilligers zetten zich op allerlei manieren in voor onze monumenten. Ook instellingen zoals heemkundekringen en cultureel-erfgoedinstellingen ondernemen activiteiten of zetten projecten op om een (cultuur)historisch monument of samenhangend complex van monumenten te behouden, te herstellen of er een nieuwe functie aan te geven en zodoende (opnieuw) op de kaart te zetten. Ze verzamelen kennis en verspreiden deze en komen op voor de waarde en het behoud van monumenten in de wetenschap dat monumenten een grote bijdrage leveren aan karakter en sfeer van onze bebouwde omgevingen.

Zonder de inzet van veel erfgoedvrijwilligers zou er van ons bebouwde erfgoed minder zijn overgebleven. Het is daarom goed dat de Knippenbergprijs die monumentenbeschermers die met zoveel liefde en inzet hun belangrijke werk doen in het zonnetje zet.

De winnaars van de prijs in 2021, links Nellie Raedts en rechts Johan Mulders van heemkundekring Paulus van Daesdonck. (foto Tjeu van Ras)

Onafhankelijke jury

Voor de selectie van genomineerden uit de inzendingen en de keuze van de winnaars stelt het stichtingsbestuur een jury samen, die ter zake van het gekozen thema deskundig is. De juryleden zijn verantwoordelijk voor de beoordeling van de inzendingen. De bestuurssecretaris is onafhankelijk technisch voorzitter van de jurybijeenkomsten en is de contactpersoon voor de inzenders van het project. Voor de vaststelling van de eerste, tweede en derde prijswinnaar ontvangt de jury de drie genomineerden voor het geven van een korte presentatie van hun project.

Het is traditie dat de winnende organisatie haar locatie beschikbaar stelt voor de uitreiking van de Knippenbergpenning aan de volgende prijswinnaar en daarbij verslag uitbrengt van de voortgang van het project. Dat betekent dat de prijsuitreiking in 2023 plaatsvindt in Ulvenhout, de winnaar van 2020.

Winnaar 2020

In november 2021 is de Knippenbergprijs 2020 met het thema 'Groen Erfgoed' uitgereikt aan heemkundekring Paulus van Daesdonck uit Ulvenhout met het samenwerkingsproject Markdal. Dit op de natuur gerichte project was cultuurhistorisch onderlegd en voldeed aan de criteria, die altijd gelden bij de beoordeling: bovenlokaal, grensverleggend, educatief en verbindend. De bovenlokale impact van het project bleek uit de nieuwe manieren om erfgoed te gebruiken voor vormen van recreatie die het gebied en het eco-systeem niet belasten. Het educatieve aspect werd zichtbaar in de excursies en programma's voor jongeren. Het project De Vlasselt uit Terheijden won de tweede prijs, een cheque ter waarde van 500 euro. De derde genomineerde had zich teruggetrokken.

Aanmelding

Indienen van projecten voor de Knippenbergprijs 2023 kan tot 1 augustus 2023 per mail bij de secretaris theo.cuijpers@brabantsheem.nl met gebruikmaking van het aanmeldingsformulier. Dat formulier en meer informatie over de Knippenbergprijs is te vinden op: www.brabantsheem.nl/knippenbergpenning

Het bestuur van de Stichting Knippenbergprijs bestaat uit:
Ineke Strouken, voorzitter, Theo Cuijpers, secretaris/penningmeester,
Peter van Overbruggen, bestuurslid en Tjeu van Ras, bestuurslid.

De Knippenbergprijs is in 2007 voor het eerst uitgereikt. De activiteiten van de stichting gaan in de loop van 2023 over naar de commissie Knippenbergprijs als onderdeel van de stichting Brabants Heem. De personele bezetting blijft hetzelfde.

Het andere verhaal van Noord-Brabant in WO II

Bevrijding Roosendaal op 30 oktober 1944. Britse militairen worden tijdens de bevrijding omringd door Roosendalers voor een dameskapsalon. (foto Brenzo/collectie West-Brabants Archief)

door Arnoud-Jan Bijsterveld

Bijna tachtig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog vraagt een nieuwe generatie om een toegankelijk en tegelijk gefundeerd inzicht in de manier waarop mensen in Noord-Brabant die oorlog hebben doorgemaakt. Mensen van nu zoeken enerzijds naar een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen, anderzijds naar actuele evaluaties en persoonlijke ervaringen, mede als een moreel ijkpunt voor het bepalen van hun positie en het maken van keuzes in het heden.

Een nieuwe tijd stelt nieuwe vragen. De tijd is rijp om oude inzichten tegen het licht te houden en vragen te stellen die we lang uit de weg gingen. Heikele thema's, zoals collaboratie en verzet, Jodenvervolging en onderduik, aanpassing en lijdzaamheid, kunnen nu met meer nuance onderzocht worden dan voorheen. Nieuwe bronnen en getuigenissen bieden een blik in de gelaagde levensgeschiedenissen van de mensen van toen, die als ooggetuigen, slachtoffers, omstanders, daders en helpers geweld en vervolging meemaakten en ondergingen. ➤

Vorig jaar startte een nieuw project, een initiatief van Brabant Herinnert, de leerstoel Cultuur in Brabant aan Tilburg University en Erfgoed Brabant. Dit beoogt te komen tot een synthese van de bestaande en nieuwe kennis over Noord-Brabant in de Tweede Wereldoorlog. We belichten hierna de leidende uitgangspunten en vragen. We startten dit project vanuit de wetenschap dat we onmogelijk compleet kunnen zijn en dat ambiëren we dan ook niet. Wel zoeken we naar verschillende perspectieven en invalshoeken, in woord en beeld, die samen een coherent verhaal vormen.

◀ De bevrijding van Waalre, 18 september 1944. (Foto collectie Stichting Erfgoed 40-45, gemeenten Valkenswaard en Waalre)

Synthese

Doel van het project is te komen tot een toegankelijke en tegelijk gefundeerde synthese van bestaande en nieuwe kennis over Noord-Brabant en Noord-Brabanders in de Tweede Wereldoorlog. Het project wil een overzicht geven van bestaande kennis en tegelijk lacunes invullen: oude en nieuwe kennis vullen elkaar aan. Het gaat om het andere verhaal. Noord-Brabant wordt steeds geplaatst in een bredere context, waardoor overeenkomsten en verschillen met gebeurtenissen elders scherper naar voren komen. Juist de aspecten waarin Noord-Brabant zich van de rest van Nederland onderscheidt, worden belicht. Te denken valt aan de strijd in mei 1940, het eigen karakter van Jodenvervolging, collaboratie en verzet, de bevrijding in 1944, de opvang van ontheemden in Eindhoven en de periode tussen vrijheid en vrede. Ook de verschillen tussen regio's in Noord-Brabant komen goed uit de verf. Het

Aspecten waarin Noord-Brabant zich onderscheidt

'andere' houdt - tot slot - ook in dat de focus ligt op meerstemmigheid: we geven een stem aan tot nu toe ongehoorde stemmen en schuwen daarbij schurende verhalen niet, zoals plundering door geallieerden en ongelukken met munitie en in het verkeer na de bevrijding.

De inhoud van het boek Brabant, brug naar vrijheid uit 2019 biedt een geschikte basis om op verder te werken. We blijven de nadruk leggen op levensveranderende verhalen, maar richten ons op de handelingsruimte en keuzevrijheid van mensen en de doorwerking daarvan in volgende generaties. Dit soort verhalen vormen de kern van de synthese en worden in de inhoudelijke hoofdstukken in een context geplaatst en van duiding voorzien. Daarbij zoeken we naar een balans tussen het particuliere en anekdotische enerzijds en het algemene en exemplarische anderzijds. De verhalende insteek staat centraal. Dit betekent dat de focus ligt op verhalen die betekenis geven en bijdragen aan zelfbeeld en duiding.

De producten zijn transmediaal: het beoogde boek is onderdeel van een breder en samenhangend pakket aan communicatiemiddelen om een breed publiek in Noord-Brabant te inspireren zich de geschiedenis toe te eigenen en die te verbinden met

eigen ervaringen. De mogelijke producten zijn een boek, podcasts, audiovisueel materiaal op YouTube en andere kanalen, informatiepanelen op locatie, toegankelijk via QR-code, en ze verwijzen over en weer naar elkaar. Alle online content is complementair aan het boek en geen herhaling ervan. Kaarten, infographics en beeldmateriaal zijn net zo belangrijk als tekst in het vertellen van het verhaal. Ten slotte streeft de synthese naar herkenbaarheid en inleefbaarheid voor mensen van nu. De tekst zet aan tot denken en reflectie op morele waarden als vrijheid, rechtsstaat en burgerschap. Daarom is een koppeling aan betekenisvolle locaties (lieux de mémoire) belangrijk.

Herkenbaarheid en reflectie

Leidende vragen

We vragen auteurs van diverse pluimage - jong en oud, liefhebber, heemkundige en professional - een levensverhaal, een plek, een object, een bron of een foto als uitgangspunt te nemen voor hun bijdrage. We vragen hen na te denken over de volgende vragen:

- Hoe beleefden en ervaarden mensen in Noord-Brabant de Tweede Wereldoorlog? Welke impact hadden militaire strijd, bezetting, vervolging, verzet, collaboratie en morele dilemma's op hun leven tijdens en na de oorlog?
- In welke mate passen de gebeurtenissen in Noord-Brabant in het algemene beeld van de Tweede Wereldoorlog en op welke punten valt er over Noord-Brabant een ander verhaal te vertellen?
- Hoe pasten mensen zich in hun dagelijks leven aan aan de oorlogsgebeurtenissen? Welke sporen van de oorlog zijn zichtbaar in sport en spel, cultuurbeleving, vermaak, onderwijs, het huishouden (eten en drinken; inkwartiering), kleding, onder kinderen, volwassenen en ouderen, enzovoort?
- Welke verschillen zijn er in de specifieke ervaringen van vrouwen, mannen, kinderen, jongeren en ouderen, zo mogelijk van LHBTI+-personen?
- Wat kunnen we te weten komen over buitenlanders die in Noord-Brabant belandden, zoals vluchtelingen en ontheemden, burgers met een Duitse of andere nationaliteit, soldaten en krijgsgevangenen?

- Kunnen we in een epiloog aangeven welke rol de ervaringen Noord-Brabanders tijdens de Tweede Wereldoorlog spelen in het leven van naoorlogse generaties en hoeverre die keuzes en levenshoudingen in het heden beïnvloeden?

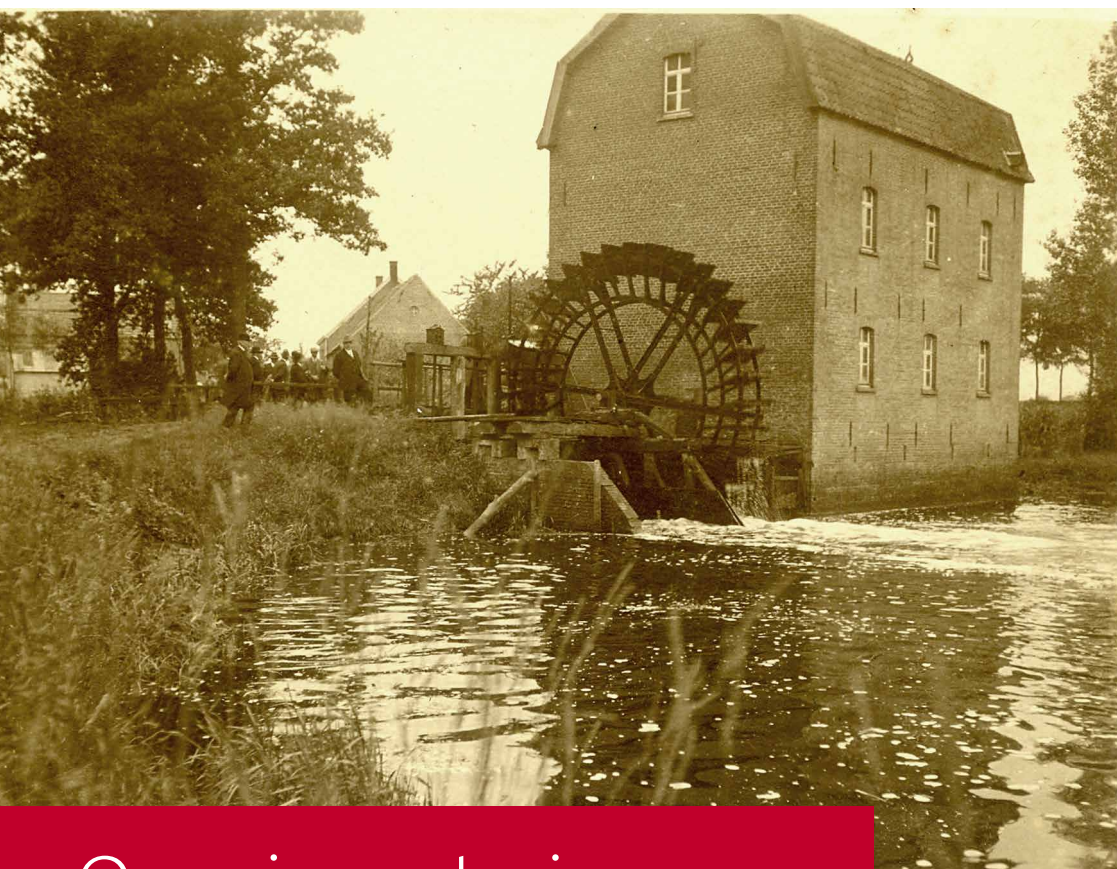
Inhoud

De 'synthese' bestaat uit thematische verhalen, waarin exemplarische gebeurtenissen, personen of plekken centraal staan. Het gaat om hoofdstukken met context en duiding, geschreven door deskundige auteurs. De teksten geven de huidige, (wetenschappelijk) gefundeerde stand van de kennis weer. De teksten zijn voorzien van overzichten, liefst visueel en/of in kaartvorm en infographics, van feiten en gebeurtenissen.

We gaan steeds uit van een persoonlijk verhaal, dat in kaders, kaarten, afbeeldingen maar ook door digitale 'content' (bijvoorbeeld een geanimeerde kaart, of een stukje podcast of interview) wordt gedocumenteerd. Het uitgangspunt kan ook een locatie, een gebeurtenis, een bron, een beeld of een object zijn. Een voorbeeld: om de geschiedenis van operatie Pheasant te vertellen, gaat de auteur uit van de ervaringen van een soldaat, dat hij/zij vervolgens in kaderteksten contextualiseert en van een algemeen kader voorziet. We draaien de klassieke indeling van de meeste geschiedenisboeken dus om. ■

Na een eerste ronde, waarin afgelopen half jaar ruim dertig auteurs zijn gevraagd een bijdrage te leveren, is er nu ruimte voor nieuwe auteurs of contentmakers. Denkt u dat u in maximaal 5000 woorden een verhaal kunt vertellen dat exemplarisch en kenmerkend is en iets bijdraagt aan een totaalbeeld van Noord-Brabant in de Tweede Wereldoorlog, stuurt u dan uw idee of voorstel aan a.j.a.bijsterveld@tilburguniversity.edu. Bij voorbaat dank.

Arnoud-Jan Bijsterveld is hoogleraar Cultuur in Brabant aan de Tilburg University.

Op reis met nieuwe uitgave In Brabant

door Simone Vermeeren

Het nieuwste nummer van In Brabant dat deze maand verschijnt, neemt de lezer mee op reis langs aquarellen, prentbriefkaarten en foto's van historische molens. In Brabant is het provinciebrede tijdschrift voor Brabantse geschiedenis en erfgoed, en verschijnt vier keer per jaar.

De Stipdonkse watermolen, hier 1927, stond in de Aa, op de grens tussen Vlieden en Lierop. (foto: collectie BHIC, archief waterschap de Aa)

Denkend aan Brabant, zie je dan rijen molens traag met de wieken draaien? Waarschijnlijk is het beeld dat in je opkomt dat van moderne windturbines, want de provincie telt nog maar 117 complete molens - een fractie van het aantal dat er ooit stond. Bestudering van Brabantse cijnslijsten en oorkonden laten zien dat water- en windmolens al in de elfde en twaalfde hun intrede maakten in onze regionen. Uit 1179 stamt een vermelding van die van Stipdonk in de Aa bij Lierop. Ze werden gebruikt voor de meest uiteenlopende werkzaamheden: van

Koren malen, houtzagen, olie persen en pletten van lompen

koren malen tot houtzagen, olie persen en pletten van lompen. De introductie van de elektro- en benzinemotoren maakte ze echter overbodig, en veel molens werden omgebouwd, gesloopt of simpelweg verwaarloosd.

Blader door de rijk geïllustreerde pagina's en verbaas je over de hoeveelheid uiteenlopende types die onze provincie ooit rijk was. Voor wie daarna nog meer verdieping zoekt, staan er in het nummer boeiende artikelen over Jodentransporten vanuit Kamp Vught naar Sobibor; ijzerwinning in het Land van Cuijk, en Brabantse missionarissen in Chicago.

Naast verdiepende achtergrondartikelen en een verrassend beeldverhaal bevat ieder nummer van In Brabant bijdragen over opvallende Brabantse museum- en archiefstukken en archeologische vondsten, boekbesprekingen en het laatste nieuws uit de erfgoedsector.

Voor informatie over een jaarabonnement à €32,50 of het bestellen van een los nummer à €10, kijk op: www.erfgoedbrabant.nl/inbrabant. Het tijdschrift is een uitgave van Erfgoed Brabant, Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant en de Brabant-Collectie. Leden van heemkundekringen die zijn aangesloten bij Brabants Heem ontvangen een flinke korting op een abonnement.

Sociale toegankelijkheid kost weinig en levert veel op

door Heleen Regenspurg

Sociale toegankelijkheid is de belangrijkste vorm van toegankelijkheid. Duidelijke toegankelijkheidsinformatie over een lezing van een heemkundekring kan voor veel mensen een positief verschil maken. Dit geldt voor mensen met een beperking, maar ook voor bijvoorbeeld ouderen en zwangere vrouwen. Wat heel fijn is: het kost weinig tot niets om aandacht te hebben voor sociale toegankelijkheid.

Dit voorjaar hebben Erfgoed Brabant, Erfgoedhuis Zuid-Holland en Erfgoedvrijwilliger.nl drie bijeenkomsten georganiseerd over sociale toegankelijkheid. De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor de toegankelijkheid van de erfgoedsector, waarvan de fysieke toegankelijkheid de bekendste vorm is. Sociale toegankelijkheid is misschien minder bekend, maar wordt door experts en ervaringsdeskundigen veelal wel als de belangrijkste vorm van toegankelijkheid gezien. Ter illustratie: je kunt heel hard werken om jouw erfgoedlocatie fysiek toegankelijk te maken. Dat is op zich geweldig, maar wanneer jij je vervolgens niet welkom opstelt en niet duidelijk communiceert over de toegankelijkheidsmogelijkheden, doe je de fysieke toegankelijkheid deels teniet.

Bejegening

Sociale toegankelijkheid heeft betrekking op alle vormen van communicatie. Het gaat over prettige bejegening en over een duidelijke communicatievoorziening. Dus van de ontvangst bij de heemkamer tot informatie op de website over de aanwezigheid van een ringleiding bij lezingen. En het geldt ook voor (nieuwe) vrijwilligers. Hoe wil een vrijwilliger met een beperking graag toegesproken worden? En welke taken kan hij of zij oppakken?

🏠 Twee bezoekers en twee vrijwilligers voelen aan een voelplaat in het Van Abbemuseum. (foto Ben Nienhuis, bron Erfgoed Brabant)

Wat heel fijn is: het kost weinig tot niets om aandacht voor sociale toegankelijkheid te hebben.

Een prettige bejegening en duidelijke informatie is belangrijk voor meer mensen dan je misschien denkt. Volgens de Nederlandse overheid hebben 2 miljoen mensen een beperking. Dit is al een fiks aantal, maar hier bovenop komt nog een hele groep van mensen waar je niet direct aan denkt. Zoals ouderen, zwangere vrouwen, mensen die tijdelijk beperkt zijn door bijvoorbeeld een botbreuk en mensen met een onzichtbare beperking zoals oorsuizen en longcovid. Ook voor deze mensen is het fijn om te weten of zij tijdens een activiteit kunnen zitten en op hoeveel meter lopen van de erfgoedlocatie de parkeerplaats is.

Ervaringen

Tijdens één van de sessies over sociale toegankelijkheid ging de presentator in gesprek met vijf mensen met een beperking. Zij vertelden over hun ervaringen als museumbezoeker en als erfgoedvrijwilliger. Twee van deze ervaringsdeskundigen vertelden dat zij regelmatig het gevoel hebben dat veel mensen een angst lijken te hebben voor mensen met een beperking. Ze zijn bang om iets 'verkeerds' te zeggen. Ook werd gezegd dat ze soms op een kinderlijke toon worden toegesproken (terwijl de kindertijd al heel ver achter ze ligt). Eén van de ervaringsdeskundigen zit soms in een rolstoel. Zij kan niet meer tellen hoe vaak het is gebeurd dat museummedewerkers haar negeerden en alleen tegen haar vriend of vriendin spraken.

Het zijn slechts een paar voorbeelden van bezoekerservaringen door mensen met een beperking. Wanneer je de voorbeelden leest, verbaas je je hier misschien over. Maar helaas komt dit soort slechte bejegening vaak voor. Dit gedrag kun je verbeteren door tips op te volgen als 'praat niet over iemand, maar met iemand' en 'spreek niet tegen een volwassene alsof het een kleuter is'. Maar nog beter is het voor jou en de andere vrijwilligers om kennis te maken met mensen met een beperking. Bijvoorbeeld, nodig elk half jaar één of meer personen met een beperking uit. Laat ze jou en de andere vrijwilligers vertellen waar zij met hun beperking tegenaan lopen en wat jullie kunnen verbeteren wat betreft de (sociale) toegankelijkheid.

Ervaringsdeskundigen kun je vinden via stichtingen. Bijvoorbeeld een persoon met een verstandelijke beperking via Stichting Prokkel of iemand met een visuele beperking via de Oogvereniging. Meestal vragen deze mensen alleen een kleine vergoeding. Maar ervaringsdeskundigen zijn misschien wel dichterbij dan je denkt. Vraag bijvoorbeeld eens aan alle vrijwilligers of zij iemand kennen met een beperking. Of een persoon met een beperking die regelmatig jullie activiteiten bezoekt. Nodig die persoon eens uit voor een kopje koffie, een lekker stuk taart en een gesprek met een klein groepje vrijwilligers over de (sociale) toegankelijkheid van jullie Heemkundekring.

Praat niet over iemand, maar met iemand

➤ Rondleiding met gids in Museum Helmond. (foto Museum Helmond)

Duidelijke informatie

Voor een fijn bezoek is het belangrijk dat je duidelijke en eerlijke toegankelijkheidsinformatie deelt. Hiervoor moeten de vrijwilligers die gasten ontvangen of via de mail of de telefoon te woord staan, weten wat de toegankelijkheidsmogelijkheden en -onmogelijkheden zijn. Vertel ook eerlijk wat er niet kan zodat mensen niet teleurgesteld worden. Bijvoorbeeld ruimtes die niet rolstoeltoegankelijk zijn of de afwezigheid van een lift. Denk bij dingen die niet kunnen na over een eventueel alternatief. Een simpel, mooi én goedkoop voorbeeld komt van Museum Helmond. De zolderverdieping van het kasteel is alleen per trap bereikbaar. Voor de mensen die de zolder niet kunnen betreden, ligt in het Museumcafé een fotoalbum vol mooie foto's van de zolder. Een album met foto's haalt het natuurlijk niet bij een echt bezoek aan de zolder, maar het is beter dan niets én het is attent dat er rekening is gehouden met de situatie.

Heeft jouw heemkundekring een bezoekerslocatie? Dan is een toegankelijkheidspagina op jullie website waarschijnlijk een goede aanvulling. Op een toegankelijkheidspagina zet je de toegankelijkheidsinformatie over jouw locatie zodat mensen zich van tevoren op hun bezoek kunnen voorbereiden. Inspiratie vind je simpelweg door andere toegankelijkheidspagina's van erfgoedinstellingen te bekijken. Je zult zien dat er niet één format voor een toegankelijkheidspagina lijkt te zijn, maar wat een minimale vereiste is, is een zinnetje met de uitnodiging dat mensen met vragen over de toegankelijkheid altijd contact kunnen opnemen.

Meer informatie over (sociale) toegankelijkheid op de website van de Erfgoed Brabant Academie:
www.erfgoedbrabantacademie.nl

Voor vragen, neem contact op met Emma Goossens of Heleen Regenspurg, beiden werkzaam bij Erfgoed Brabant:

- EmmaGoossens@erfgoedbrabant.nl
- HeleenRegenspurg@erfgoedbrabant.nl

Denk na over
een alternatief

Museum 50 jaar: Krona als hoofdzaak

door Tjeu van Ras

▲ Aanbidding der
Koningen van Coecke
van Aelst, 1520-1530.
(Foto Museum Krona,
Uden/ Willem Kuijpers)

Het is een bijzondere blikvanger. Mode-ontwerper Addy van de Krommenacker liet zich inspireren door het habijt van de zusters Birgittinessen in Uden voor het ontwerp van een kunstzinnige, moderne versie. Zijn creatie is te bewonderen in Museum Krona, dat dit jaar het 50-jarig bestaan viert. De start van de viering is de tentoonstelling 'Krona als hoofdzaak'.

De creatie van de mode-ontwerper is een mooi voorbeeld van wat conservator Wouter Prins van het museum noemt verdieping en verbinding. "Behouden en beheren is gebleven. Wij hebben geprobeerd religieuze kunst en hedendaagse kunst met elkaar te verbinden, een nieuwe betekenis geven."

De abdij van de zusters Birgittinessen in Uden biedt sinds 1973 onderdak aan wat begon onder de naam Museum voor Religieuze Kunst. De kerken en kloosters begonnen leeg te lopen en onder andere Willy Knippenberg - beheerder en conservator namens het bisdom 's Hertogenbosch - beijverde zich voor het behoud van kerkelijke kunst. Religieus erfgoed, dat bewaard moest blijven. "Een noodzakelijk kwaad" noemde huidige conservator Prins het in zijn openingswoord voor de tentoonstelling 'Krona als hoofdzaak'. Hij blikte daarbij terug op het jaar dat hij in het Udense museum begon, 1994.

Keerpunt

Léon van Liebergen, de eerste conservator/directeur van het museum ging in de eerste decennia voortvarend aan de slag. Hij breidde de collectie steeds meer uit met kerkelijke kunst, van monstransen tot een biechtstoel, beelden en een neogotisch altaar. Keerpunt was volgens Prins de tentoonstelling over Santiago de Compostella in 2011 toen hij Van Liebergen als conservator opvolgde. "We hebben daarvoor samengewerkt met twee kunstenaars, Sjaak Langenberg en Rosé de Beer. "We hebben toen willen laten zien wat zo'n pelgrimage betekent. Zij kwamen met het idee van een loopband om bezoekers op een andere manier deel te laten uit maken van de tentoonstelling."

In het jubileumjaar - het museum is een aantal jaren geleden flink verbouwd en uitgebreid met een museumcafé - zijn er drie tentoonstellingen. 'Krona als hoofdzaak' is de eerste en loopt tot eind oktober. De zusters Birgittinessen hebben op hun sluier een bijzondere bekroning, bestaande uit witte banden met rode stippen op de snijvlakken. Die kroon - krona in het Zweeds - gaf het museum zijn huidige naam.

Conservator Wouter Prins bij portretten, die Ronald Fischer in 1984 maakte van leden van de Franse Cisterciënzer-gemeenschap. (foto Tjeu van Ras)

Mode-ontwerper Addy van den Krommenacker liet zich inspireren door het habijt van de zusters Birgittinessen. (Foto Museum Krona, Uden/ Willem Kuijpers)

De tentoonstelling laat op verrassende wijze kleding zien, vooral hoeden. Verrassend omdat het niet alleen om de hoedjes van Prinsjesdag gaat of een hoed van koning Beatrix, maar ook om de extravagantie in vroegere tijden. Een drieluik van Coecke van Aelst, Aanbidding der Koning, is volgens Wouter Prins zo'n voorbeeld van die extravagantie in het begin 16e eeuw. "Fantasievolle kleding in combinatie met even zo opvallende hoeden." Even fantasievol zijn de papieren kronen die kinderen van de groepen 3 en 4 van het basisonderwijs in de gemeente hebben gemaakt. Bijna 1000 hangen er aan het plafond in de feestzaal van het museum.

Identiteit

Zo laat Wouter Prins op zijn rondgang door het museum zien hoe hoofddeksels iets vertellen over de mensen die ze dragen. Of ze tot een bepaalde groep horen of juist een individuele identiteit willen aangeven. Van de fraaie Brabantse poffers tot de hoge hoed voor heren, in elke zaal in het museum komen andere onderwerpen aan de orde. Sluiers, de nonnenkappen, maar ook de hidjab en de doornen kronen. Een mooi voorbeeld is de kroon van Couzijn van Leeuwen, in 2013 gemaakt bij de kroning van koning Willem-Alexander en geïnspireerd op die gebeurtenis en de kroon van de Birgittinessen. ■

De tentoonstelling 'Krona als hoofdzaak' is te zien tot 22 oktober.

Stimuleringsprijs Brabants Erfgoedweekend

door Tjeu van Ras

Brabants Heem heeft voor dit jaar een stimuleringsprijs in het leven geroepen voor deelnemers aan het Brabants Erfgoedweekend. Voor drie heemkundekringen/erfgoedorganisaties die bij de stichting zijn aangesloten is een bedrag van 500 euro gereserveerd.

Levend Erfgoed is het thema van de Open Monumentendagen in september. Het zijn dagen die Brabants Heem graag wil uitbouwen tot een weekend waarin de heemkundekringen, historische verenigingen en erfgoedorganisaties zich royaal presenteren, een weekend vol activiteiten, met de ambitie zoveel mogelijk publiek op de been te krijgen voor het prachtige erfgoed van Brabant. Dat alles onder de naam Brabants Erfgoedweekend. Een Brabants Erfgoedweekend in samenwerking met de organisatie van Open Monumentendag.

Samenwerken

Er waren in het nabije verleden al tal van voorbeelden te zien van samenwerking van heemkundekringen/erfgoedorganisaties met andere verenigingen, organisaties of instellingen die zich inzetten voor (im) materieel erfgoed. Dat - samenwerken met andere organisaties - is een van de belangrijkste criteria bij de beoordeling wie in aanmerking komt voor een van die cheques van 500 euro. Samenwerking en de inhoud van het programma tijdens het Brabants Erfgoedweekend: wat gebeurt er en hoe worden er zoveel mogelijk mensen bij betrokken?

Samenwerken met andere organisaties

Brabants Erfgoed Weekend

Heemkundekringen en erfgoedverenigingen, aangesloten bij Brabants Heem, laten tijdens het Brabants Erfgoed Weekend het erfgoed in onze provincie in al zijn facetten zien. Dat doen wij samen met de lokale erfgoedorganisaties, musea, archieven, bibliotheken en gemeenten.

Brabants Heem OPEN MONUMENTEN DAG 2^e weekend van september

Erfgoed Lokaal
Vrijwilligers Geschiedenis
Monumenten Streekcultuur
Tradities Musea Archieven
Identiteit Educatie
Foto's Publicaties Films

www.brabantsheem.nl
www.facebook.com/brabantsheem

De keuze wie de cheques krijgt uitgereikt wordt door het bestuur van Brabants Heem gemaakt. Dat gebeurt op basis van de plannen die van tevoren moeten worden aangemeld. Een aanmelding met een zo compleet mogelijk overzicht van de te organiseren activiteiten. Voor de duidelijkheid: het gaat om activiteiten, waarbij de heemkundekringen/erfgoedorganisaties zelf nauw betrokken zijn of het initiatief hebben genomen en die ze zelf ook uitvoeren.

Om mee te dingen naar de stimuleringsprijs is het volgende nodig: stuur uw plannen met toelichting naar Tjeu van Ras, bestuurslid van Brabants Heem: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Ingediende plannen worden vervolgens op de site van Brabants Heem vermeld. Daarom is het belangrijk minimaal twee foto's mee te sturen. ■

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in september 2023.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór maandag 21 augustus 2023 naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's en illustraties graag minimaal 1,5 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op www.facebook.com/brabantsheem

Noord-Brabantse wapens en vlaggen

door Tjeu van Ras

Commissaris van de Koning, Ina Adema heeft vrijdag 2 juni het eerste exemplaar in ontvangst genomen van het boek 'Noord-Brabantse wapens en vlaggen'. Het is een uitgave die wijlen Willem van Ham kort voor zijn overlijden in 2020 als manuscript naliet. Een redactieteam van vier personen voltooide dat manuscript.

Zijn hele leven wijdde Willem van Ham - stadsarchivaris van Bergen op Zoom - aan onderzoek en publiceren. Zijn bibliografie omvat tegen de 600 titels waaronder forse publicaties zoals zijn proefschrift. Hij maakte meer dan vijftien becommentarieerde archiefinventarissen waaronder zeer omvangrijke zoals de *Inventaris van de archieven van de Raad en Rekenkamer van de Markiezen van Bergen op Zoom* (1979, vijf delen) en de *Inventaris van de Stadssecretarie van Bergen op Zoom* (2000).

Hij was een expert op het gebied van heraldiek en wapenkunde en publiceerde daarover in tal van tijdschriften. Hij was een actief lid van de Noordbrabantse Commissie voor Wapen- en Vlaggenkunde en publiceerde naast allerlei 'Rapporten' met andere commissieleden twee toonaangevende boeken: in 1986 *Wapens en vlaggen van Noord-Brabant* en in 2003 *De Brabantse vlag, geschiedenis en betekenis*.

Expert op het gebied
van heraldiek en
wapenkunde

Volledig nieuw

Noord-Brabant heeft als enige provincie in Nederland sinds 1986 een standaardwerk over wapens en vlaggen. Noord-Brabantse wapens en vlaggen is een volledig nieuwe uitgave. Niet alleen zijn alle gemeentelijke en waterschapsfusies tot en met 1 januari 2022 opgenomen, ook de wapens en vlaggen van kerkelijke instellingen worden behandeld.

Het boek bestaat uit vier hoofdstukken. In hoofdstuk I neemt Willem van Ham de lezer als het ware bij de hand. Hij legt voor de leek uit wat wapens en vlaggen zijn, hoe ze ontstaan zijn, maar ook hoe ze gebruikt worden. Hoofdstuk II vormt het hoofdbestanddeel van de publicatie. Hierin worden alle wapens en vlaggen van de provincie, gemeenten,

dorpen, waterschappen en kerkelijke instellingen beschreven en het ontstaan en de geschiedenis ervan toegelicht. Hoofdstuk III bevat de authentieke teksten van de toekenning van de wapens en vlaggen door de Hoge Raad van Adel bij Koninklijk Besluit of het gemeentebestuur. Alle wapens en vlaggen zijn afgebeeld en het is verbazingwekkend hoe kleurrijk en fantasievol deze op basis van historische gegevens vorm hebben gekregen. Hoofdstuk IV tenslotte bevat essentiële bijlagen zoals een Lijst van termen, een literatuurlijst en een register van personen, plaatsen en gebieden. Noord-Brabantse wapens en vlaggen is een absolute aanrader voor de in de eigen plaats of in de provincie geïnteresseerde lezer.

De uitgave van het boek is mogelijk gemaakt door een particuliere gift en door bijdragen van de Mastboom Brosens Stichting, stichting Brabants Heem en het prins Bernhard Cultuurfonds. Het boek is uitgegeven door Uitgeversmaatschappij Walburg Pers in Zutphen.

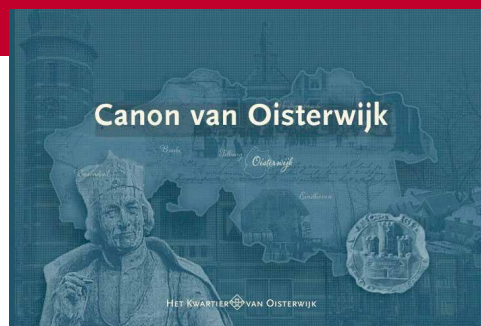

De tekst van de uitgave is verzorgd door Gert Beuving, Joost de Graauw, Joss Hopstaken en Johanna Jacobs. De vormgeving is van Pim Huijgens. Het ruim geïllustreerde boek bevat 344 pagina's en kost €39,99; ISBN 9789464560374

De Canon van Oisterwijk vernieuwd

door Anton van Dorp

Eind vorig jaar verscheen de vernieuwde Canon van Oisterwijk. Die vond zijn neerslag in het boek "Canon van Oisterwijk De 'Parel van Brabant' in 82 vensters". Het boek is samengesteld door Ellen Brouwers, Anton van Dorp, Marya Hüsstege, Frans Kapteijns, Bob Keasberry en Tineke de Vaal en biedt met mooie foto's en korte begeleidende teksten een doorkijkje naar 82 bijzondere gebeurtenissen uit het Oisterwijkse verleden vanaf de prehistorie tot en met 2020.

Bijna iedereen kent wel de Canon van Nederland, het overzicht van belangrijke gebeurtenissen uit de geschiedenis van Nederland. Sinds 2010 heeft Oisterwijk een eigen canon. Op initiatief van de Oisterwijkse ondernemer Leo van Schayik kwam er in 2010 een Oisterwijkse canon. Die was te zien in museum De Drie Deuren in de kelder van zijn horecapand de Dorpsherberg. Het museum is inmiddels gesloten en de Canon verdween in het magazijn van heemkundekring De Kleine Meijerij. Hoog tijd om ze er uit te halen en weer bereikbaar te maken voor het brede publiek. Het plan ontstond om de Canon weer nieuw leven in te blazen en uit te geven in boekvorm. Zo gezegd, zo gedaan. De 54 vensters van de oorspronkelijke canon bleven ongewijzigd, alleen de teksten werden geactualiseerd. Wel werd de canon aangevuld met 28 vensters die de tijd overbruggen tussen 2010 en 2020.

Doorkijkje

De Canon belicht op chronologische volgorde een aantal thema's en momenten uit de geschiedenis van Oisterwijk. Thema's en momenten die memorabel zijn en samen een beeld schetsen van het ontstaan van Oisterwijk en het leven van zijn inwoners. Wat maakte Oisterwijk tot de plaats die het nu is? De doorkijkjes naar het verleden leveren soms verrassende beelden op. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder meer de motteburcht, de pest, de bloeiende lakenhandel, kerkenbouw, de Joodse begraafplaats, de Koninklijke Verenigde Leder leerfabriek (KVL), het openluchttheater, de sigaren- en schoenenindustrie, de Voorste Stroom, 'de Brabantse Cats' Adriaen Poirters,

de vrijheidsboom en natuurlijk de bossen en vennen. Van de laatste tien jaar zijn er vensters over het dancefestival Intents, het nieuwe bezoekerscentrum in Groot Speijk en de nog vers in het geheugen liggende coronapandemie.

Achter in het 96 pagina's tellende boek is tenslotte een overzicht opgenomen van schrijfwijzen van de naam Oisterwijk door de eeuwen heen en van de Oisterwijkse zegels en wapens. Het fraai vorm gegeven boek heeft een liggend formaat met op iedere bladzijde ruimte voor één venster met een korte toelichtende tekst.

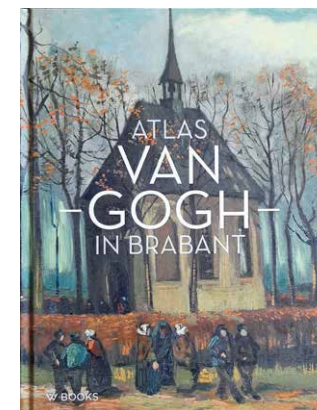

Voor wie in een kort tijdsbestek kennis wil maken met de geschiedenis van Oisterwijk is het boek zeker een aanrader. Maar ook de meer ingewijden in de Oisterwijkse geschiedenis zullen nog verrassende vensters tegenkomen. Het boek 'Canon van Oisterwijk' (ISBN 978-90-832014-2-9) is voor €14,95 verkrijgbaar via de website van de uitgever: www.kwartiervanoisterwijk.nl of via de reguliere boekhandel.

Atlas Van Gogh in Brabant

Op 30 maart 2023, de 170e geboortedag van Vincent, is in Zundert de 'Atlas Van Gogh in Brabant' gepresenteerd. Maar liefst 46 locaties in de provincie zijn nu aangewezen als Van Gogh Monument. Nuenen staat aan kop met maar liefst 15 Van Gogh monumenten, waarvan twee recent zijn toegevoegd.

Alle Brabantse Van Goghmonumenten en ook andere waardevolle locaties hebben een plek gekregen in het rijk geïllustreerde boek. De samenstellers van het nieuwe Van Goghboek, Helewise Berger (conservator Noord Brabants Museum) en Ron Dirven (directeur-conservator Van Goghhuis Zundert) hebben met deze publicatie een prachtig overzicht in woord en beeld gegeven van de plekken in Brabant die voor het Van Goghverhaal van belang zijn.

Atlas Van Gogh in Brabant is voor €29,95 verkrijgbaar in de boekhandel.

Het stroomgebied van de Dommel

door Ineke Strouken

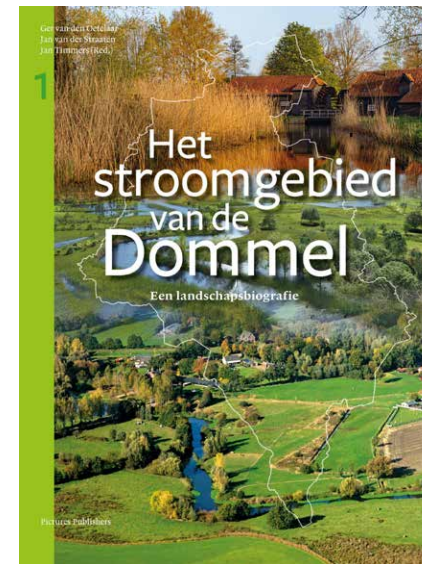
Over de landschapsbiografie van de rivier de Dommel en het gebied waar de Dommel doorheen stroomt, is een lijvig boek uitgekomen: 'Het stroomgebied van de Dommel'.

Noord-Brabant was ooit een natte provincie. Met de ruilverkaveling is geprobeerd om het water sneller uit de provincie te laten wegvloeien. Nu hebben wij daar last van. Brabant heeft te maken met verdroging. Vooral de zuidoostelijke hoek van Brabant heeft in droge zomers last van watertekort. Op verschillende plaatsen worden momenteel beekdalen daarom opnieuw ingericht. Om dat te kunnen doen wordt er vooraf een biografie van het gebied gemaakt.

Het gebied van de Dommel strekt zich uit van de Belgische Kempen tot het midden van Noord-Brabant.

Voordat men begint met het herstellen van een beekdal, wordt tegenwoordig vaak een biografie van het gebied gemaakt. Kennis van de geschiedenis kan helpen om de natuurwaarden te herstellen en de verdroging en/of wateroverlast aan te pakken. Een landschapsbiografie beschrijft de levensloop van een gebied. Daarbij laat je zien hoe een gebied door wisselwerking tussen mens en natuur zich heeft gevormd. Eigenlijk zou elke heemkundekring zo'n biografie moeten maken voor zijn woonplaats. Dan wordt het invullen van de Omgevingsvisie heel eenvoudig. Belangrijk is om bij het maken van een landschapsbiografie niet alleen te kijken naar het fysieke landschap, maar ook naar de sociale dimensie ervan.

Brabant heeft te maken met verdroging

**1200 pagina's
aan artikelen
en foto's**

Belangrijk

In het boek 'Het stroomgebied van de Dommel' wordt de rivier van alle kanten bekeken. Het boek beschrijft het landschap, de geschiedenis en de natuur. In totaal 1200 pagina's aan artikelen en foto's. Het laat zien hoe belangrijk de Dommel vroeger was en ook nu nog is. Hoe

hebben ontwikkelingen uit het verleden invloed gehad om de vorming van het Dommellandschap? Het boek gaat ook in op de toekomst van het beekdal. Hoe moet het gebied omgaan met klimaatverandering en welke rol kan het spelen bij de ambitie om nieuwe natuur toe te voegen in Brabant, de stikstofreductie en de overgang naar duurzame energiebronnen?

Het is een heel mooi boek geworden, geschreven door veel verschillende experts en is prachtig geïllustreerd. Een handboek voor iedereen die zich met erfgoed, natuurbehoud en de klimaatuitdagingen bezighoudt. Het boek is gepresenteerd om te vieren dat Waterschap de Dommel 160 jaar bestaat. ■

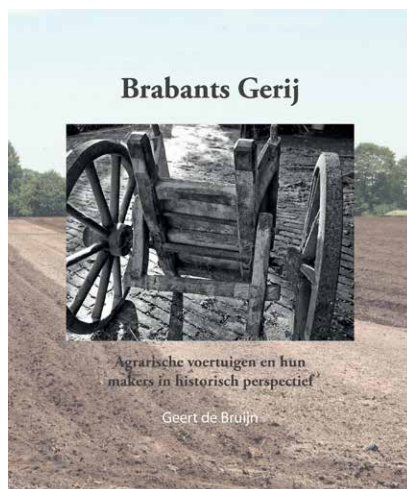
'Het stroomgebied van de Dommel' is voor €69,95 te verkrijgen bij uitgeverij Pictures Publishers.

Brabants Gerij

Elk boerenbedrijf in Noord-Brabant had wel een of meerdere voertuigen om de bedrijfsvoering te vergemakkelijken. Het duurde veertien jaar, na de publicatie van 'Brabants Tuig', dat Geert de Bruijn eindelijk het vervolg 'Brabants Gerij' klaar heeft.

Het is een boek dat deze voertuigen in al hun glorie laat zien, de verschillende voertuigen, die de boer of agrariër tot zijn beschikking had om te mesten, te hooien, maar ook om naar de kerk te gaan. Buiten de welbekende aard- en hoogkar had de boer, zeker in het westen van Noord-Brabant en specifiek rondom Waspik, ook wagens (de hooiwagens) tot zijn beschikking. Buiten het genoemde rijdend materieel, waren er op het boerenbedrijf nog andere kleine voertuigen, zoals de hondenkar, de rolploeg, de sopkar en de kruiwagen.

Al deze genoemde voertuigen worden beschreven en geanalyseerd op hun vormtaal in meer dan duizend tekeningen. Zoals de Brabantse voertuigen vaak in de literatuur worden beschreven als één simpele aard- of hoogkar, is met dit schrijven verleden tijd. Ook deze twee simpele voertuigen hadden een keur aan variaties, gemaakt door de wagenmaker. Het ambacht 'wagenmaker' en zijn gereedschap krijgt de volle aandacht in het boek. Daarnaast had de sociale kant van de genoemde voertuigen zijn plek in elke gehucht, dorp of stad.

Het boek, 762 pagina's, is voor €59,95 verkrijgbaar via boekenbestellen.nl.
Meer informatie: geertdebruijn@hotmail.com

Winkeliers van weleer aan het woord

"Met de gezinsauto kwamen ook grotere winkelcentra met supermarkten en vestigingen van landelijke winkelketens binnen bereik. Een ontwikkeling, waardoor de talrijke vertrouwde dorpswinkels gaandeweg zijn verdwenen".

Geke van de Merwe – Wouters is in haar boek 'Winkeliers van weleer aan het woord' op zoek gegaan naar de verhalen achter deze winkels en hun winkeliers van weleer, naar hun trots, hun zorgen, hun verbondenheid met de klanten, de kansen en de tegenvallers en de vraag of zich ook opvolgers aandienen om de zaak voort te zetten. Prachtige verhalen van middenstanders van destijds, opgetekend door de ouders of bekeken door de bril van hun ouders. Het is een mensenboek, waarin alle kernen van de gemeente Heusden aan bod komen en waarin de auteur gekozen heeft voor een grote diversiteit aan winkels, zoals die lang het straatbeeld gekleurd hebben. Het boek is een feest van herkenning over woonplaatsen van toen. Deze winkels komen niet meer terug, maar dit boek is uitermate geschikt om de herinnering aan 'toen' levend te houden.

Na aanvankelijk in de verpleging gewerkt te hebben, heeft Geke haar loopbaan vervolgd in de journalistiek. Eerst als free-lance lokale en regionale verslaggever bij de Rivierenpers in het Land van Heusden en Altena en later in vaste dienst bij het Brabants Dagblad. Naast haar artikelen met de menselijke maat voor de dagbladen heeft Geke ook 14 boeken geschreven over haar geboorteplaats Soest, het leven in de Biesbosch en over verschillende kernen van de gemeente Heusden. Haar in 2019 uitgebrachte boek 'De Stadhuisramp van Heusden, een onbestrafte oorlogsmisdaad' is ongetwijfeld het meest aangrijpende in deze reeks. In 'Drunen aan een ramp ontsnapt' is de thematiek precies dezelfde als bij de Stadhuisramp. Alleen werd de springstof in de molen van Drunen niet tot ontploffing gebracht en die in het stadhuis van Heusden wel.

'Winkeliers van weleer aan het woord' telt ruim 250 bladzijden in kleur en is uitgevoerd met harde omslag.
Het kost €30 en is o.a. verkrijgbaar via de site www.hkkonsenoort.nl

De moord op twee meisjes, 1941

Door Anton van Dorp

Historicus Ad van den Oord schreef het boek De Kindervriend, over de moord in 1941 op twee meisjes in de Oisterwijkse bossen. Het betrof de moord op de Tilburgse Ria Pagie en Annie Remken uit Rotterdam. Na veel archiefonderzoek en gesprekken met nabestaanden reconstrueert hij dit verhaal tot in detail.

Maria Hemelvaart 1941. Ondanks oorlog en bezetting wordt deze katholieke feestdag midden in de schoolvakantie in Tilburg uitbundig gevierd. De arbeiders hebben een vrije dag en maken met hun gezinnen een wandel- of fietstocht, ondanks deze wat regenachtige augustusdag. Voor de jeugd zijn er voetbal- en zwemwedstrijden. In de bioscopen draaien romantische Duitse speelfilms. Jonge meiden hangen rond in cafés die door Duitse militairen bezocht worden. Maar in de avonduren slaat de uitgelaten stemming om. De tienjarige Ria Pagie blijkt spoorloos. Ze is voor het laatst gezien in een winkeltje waar ze snoep kocht en met een dubbeltje afrekende. Maar hoe komt dit meisje aan een dubbeltje, want haar vader staat bekend als een 'èèrme klôot'? Politie en burens zoeken dagenlang tevergeefs naar Ria. Angst en onzekerheid nemen toe.

Precies twee weken later keert ook het dertienjarige Rotterdamse meisje Annie Remken niet terug op haar vakantieadres in het Oisterwijkse bosgebied. Een zoektocht naar haar mondt uit in een afschuwelijke vondst. Zij wordt in de avonduren naakt en levenloos gevonden in een dichtbegroeid dennenbosje. De volgende dag al wordt een Tilburgse arbeider opgepakt, een huisvriend en buurman van het gezin van Ria Pagie.

Haar vader staat bekend als een 'èèrme klôot'

Veel nieuwe feiten boven water gekomen

De kindervriend

De moord op twee meisjes in de Oisterwijkse bossen, 1941

Ad van den Oord

Zijn bijnaam? 'De kindervriend'! Hij blijft echter hardnekkig ontkennen. De kranten betitelen hem als een 'beestmensch', maar zijn burens kennen hem juist als een hardwerkende arbeider, als een 'kindervriend', die ijsjes uitdeelt. Een jarenlang proces volgt. De verdachte blijft alles ontkennen, maar hij heeft wel een inktzwart

verleden in Amerika en groeide op in een criminele familie. De rechtszaak zal 3,5 jaar duren en een veroordeling volgt. De dader kreeg gevangenisstraf en later TBR. Kort na zijn vrijlating verdwijnt er in zijn buurt een elfjarig jongetje....

Ad van den Oord, heeft samen met het team van Oisterwijk in Beeld uitgebreid onderzoek gedaan in niet eerder toegankelijke archieven van politie, justitie en het gevangeniswezen. Nabestaanden werden opgespoord en geïnterviewd. Daardoor zijn veel nieuwe feiten en inzichten omtrent de verdachte

en de jonge slachtoffertjes boven water gekomen. Het boek alsook de door Oisterwijk in Beeld over dit onderwerp gemaakte filmdocumentaire brengen in aanvulling op elkaar niet alleen het verhaal van de jonge slachtoffertjes en hun familie tot leven, maar ook dat van de persoon van de verdachte. Al met al is een uitgebreide reconstructie van dit bijzondere moorddrama uit 1941 tot stand gekomen.

Daarnaast krijgt de lezer inzicht in hoe toen door politie, justitie en publieke opinie met verdachte én nabestaanden van de slachtoffers werd omgegaan.

Het boek 'De kindervriend. De moord op twee meisjes in de Oisterwijkse bossen, 1941 (ISBN 978-90-832014-3-6) is voor €15,00 verkrijgbaar via de website van de uitgever: www.kwartiervanoisterwijk.nl of via de reguliere boekhandel.

Herinneringen van een Brabantse historicus

door Ineke Strouken

'Gezien door de ijsvogel, tachtig jaar leven en beleven in verhalen', het nieuwe boek van Gerard Trienekens is autobiografisch, maar gaat ook over het Brabant van weleer.

Gerard Trienekens, geboren in 1941 in Boekel, heeft jarenlang met zijn studenten onderzoek gedaan naar het plattelandleven in Oost-Brabant in de periode 1870-1970. Als onderzoeker en hoofddocent aan de Universiteit Utrecht was hij zeer geïnteresseerd in de grote ontwikkelingen die het Brabants leven voorgoed veranderden. Veel leden van heemkundekringen hebben aan dat onderzoek van Trienekens meegewerkt.

Dat je als historicus nooit gepensioneerd bent, bewijst Gerard Trienekens. Zijn passie was en is agrarische geschiedenis. Tijdens zijn docentschap in Utrecht heeft hij veel studenten geïnspireerd. Hij gaf niet alleen zijn passie voor de geschiedenis van het alledaags plattelandleven door, maar hij leidde ook studenten en leden van heemkundekringen op in het doen van onderzoek. Wie kent zijn boek: 'Een pront wijf, een mager paard en een zoon op het seminarie' niet? Nog steeds is Gerard een boeiende verhalenverteller.

Inmiddels is Trienekens de tachtig gepasseerd en was hij zelf getuige van veel veranderingen. Zijn boek begint met het schilderij, De Kopermijn (1544), van de meesterlijke Renaissance- en landschapschilder, Lucas (van) Gassel uit Helmond. Vanaf onder in de rechterhoek, dichtbij de initialen van Lucas, kijkt een ijsvogel van dichtbij naar enkele hagedissen,

terwijl hij tegelijk het hele, rijk gevulde terrein overziet. De boodschap van de schilder is duidelijk: 'Ik zie van alles, maar ook jullie moeten kijken; er is op dit schilderij veel meer te zien, dan je vermoedt.' Vanuit dat perspectief vertelt Trienekens zijn levensverhaal, doorspekt met markante anekdoten; altijd weer bedoeld om tijdsbeelden te schetsen en met veel verhalen uit het plattelandleven, over kerk en geloof, en over de kermismoorden in zijn jeugd en over Sjoerd, de fokstier, die het haasje was.

'Gezien door de ijsvogel, tachtig jaar leven en beleven in verhalen' telt 573 pagina's en is te koop voor €26,50.

Wanroij en de Tweede Wereldoorlog

Wat is er allemaal gebeurd in Wanroij, tijdens de Tweede Wereldoorlog? En welke ooggetuigen zijn er nog in leven en kunnen over hun ervaringen vertellen?

Theo van de Hulsbeek Jzn is er meerdere jaren mee bezig geweest om dat te achterhalen. Zijn doel: een boek maken waarin een stukje geschiedenis is vastgelegd. Hij sprak met zo'n 25 mensen, nam dat op band op, werkte het uit, en liet het daarna ter goedkeuring door de geïnterviewden lezen. Hij wilde zeker weten dat het allemaal klopte. De verhalen samen in het boek geven een beeld van hoe inwoners van Wanroij de Duitse bezetting meemaakten.

Helaas overleed Theo een jaar geleden op 75-jarige leeftijd, voordat hij het boek had kunnen afmaken. Dankzij zijn familie, die hem beloofd hadden, zijn levenswerk te voltooien is het boek begin mei uitgebracht in samenwerking met de Heemkundevereniging Wanrode's Heem.

Het boek is te bestellen voor €15,- bij mattderks@ziggo.nl zolang de voorraad strekt.

Onderscheidingen Brabants Heem

Jubilerende kringen en verenigingen en veel vrijwilligers van bij Brabants Heem aangesloten erfgoedorganisaties zijn in de afgelopen maanden in het zonnetje gezet en hebben daarvoor van Brabants Heem een onderscheiding ontvangen.

De replica van het beeld voor voorzitter Ton Janssen (links).
(foto Henk van Dijk)

Heemkundekring Helmont

Op 24 mei was het op de kop af 75 jaar geleden dat de voorloper van heemkundekring Helmont, toen de kring voor Helmond en de Peel, officieel opgericht werd. Brabants Heem voorzitter Henk Hellegers reikte tijdens de feestelijkheden voor de viering van het 75-jarig bestaan aan voorzitter Ton Janssens het jubileumbild van pastoor Binck uit. De kring vierde het jubileum met een open dag waar andere heemkundekringen zich konden presenteren. Dat trok veel belangstellenden.

Julia Ermens-van Gorps
(foto collectie Carel de Roy Alphen)

Rinus Timmermans
(foto collectie Carel de Roy Alphen)

Heemkundekring Carel de Roy

Julia Ermens-van Gorp en Rinus Timmermans van heemkundekring Carel de Roy Alphen hebben voor hun werk voor de kring de zilveren draaginsigne met oorkonde van Brabants Heem ontvangen. Bestuurslid Ad Jacobs van Brabants Heem reikte de onderscheidingen uit. Julia Ermens-van Gorp is sinds 2009 lid van de vereniging en sinds 2012 bestuurslid. Van 2015 tot 2022 was ze voorzitter, in 2023 ook nog waarnemend voorzitter. Rinus Timmermans- lid sinds 1997 – zat van 2011 tot 2014 in het bestuur, is actief geweest bij het streekmuseum en de werkgroep genealogie. Hij was mede verantwoordelijk voor de lokale bevolkingsreconstructie met daarin circa 90.000 namen. ➤

Dye van Best

Uit handen van voorzitter Ton van Erp van erfgoedvereniging Dye van Best heeft Kees Dekkers de zilveren draaginsigne met oorkonde van Brabants Heem ontvangen. Hij vanaf 1999 bestuurslid van de erfgoedvereniging. Kees Dekkers kreeg de onderscheiding als blijk van waardering met voor zijn inzet voor het beheer en verzamelen van oude foto's en als coördinator van de werkgroep Beeld en Geluid en voor het opzetten van de Beeldbank. Hij is verantwoordelijk voor de inkoop, het onderhoud van de heemkamer en voor de IT-infrastructuur.

🏠 Kees Dekkers (links) ontvangt de onderscheiding. (foto collectie Dye van Best)

Heemkunde Boxtel

Hanneke van der Eerden uit Liempde, lid van Heemkunde Boxtel is tijdens de laatst gehouden jaarvergadering onderscheiden met de zilveren draaginsigne met oorkonde van Brabants Heem. Bestuurslid Otte Strouken van Brabants Heem reikte de onderscheiding uit. Van der Eerden was 25 jaar secretaris en organiseerde lezingen en excursies. Ook schreef ze diverse artikelen en brochures. Omdat ze bij het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) werkte, was ze tevens een vraagbaak voor veel leden. Ze blijft actief voor Heemkunde Boxtel en voert de eindredactie van boeken en is redacteur van de Boxtel Kroniek.

🏠 Hanneke van der Eerden, onderscheiden door Otte Strouken. (foto: Rini van Oirschot)

Heemkundekring 'H.N. Ouwerling'

Twee leden van heemkundekring J.N. Ouwerling in Deurne zijn onderscheiden. Jan Adriaans (Deurne Zeilberg) en Louis Litjens (Deurne) hebben de zilveren draaginsigne met oorkonde van Brabants Heem ontvangen. Adriaans is penningmeester en voorzitter, zet zich in voor het onderhouden van nauwe contacten met de vele vrijwilligers, voor het promoten van de heemkundekring binnen de gemeenschap van Deurne, voor aandacht voor monumenten. Hij zit in de gemeentelijke monumentencommissie. Louis Litjens is sturende kracht van de werkgroep archeologie, zet zich in voor onderzoek naar de Peelrandbreuk en is vertegenwoordiger bij de Stichting Archeologische Samenwerking.

🏠 Louis Litjens (links) en Jan Adriaans (foto: collectie H.N. Ouwerling Deurne)

Heemkundekring Jan uten Houte

Piet Paantjens heeft bij zijn afscheid als voorzitter van Heemkundekring Jan uten Houte uit handen van Brabants Heembestuurslid Bart van Eekelen de zilveren draaginsigne met oorkonde ontvangen. Hij was sinds 2013 lid van de heemkundekring en sinds 2016 voorzitter. Als bestuurslid en voorzitter zette hij zich in voor pr en communicatie, voor de regelmatige nieuwsbrief, voor de gemeentelijke Adviescommissie Cultuurhistorische Bebouwing en het behoud van monumenten. Hij had een grote inbreng voor de Open Monumentendagen, heemreizen en excursies.

🏠 Piet Paantjens. (foto: collectie heemkundekring Jan uten Houte)

Heemkundekring Ambachtsheerlijkheid

Tijdens de viering van het vijftigjarig bestaan van heemkundekring Ambachtsheerlijkheid heeft Brabants Heemvoorzitter Henk Hellegers het zilveren draagsinsigne van Brabants Heem opgespeld bij Simon van Nispen. Simon is vanaf de oprichting van de lid en onafgebroken vrijwilliger. Simon zette zich in voor registratie en beheer van de collectie, voor het AM de Jongmuseum. Hij verzorgt de ledenadministratie, de nieuwsbrieven en de dorpswandelingen en handelt verzoeken om informatie prima af. In 2005 werd Simon ook nog eens bestuurslid, wat hij nog steeds is.

➤ Simon van Nispen en Henk Hellegers.
(foto collectie heemkundekring Ambachtsheerlijkheid)

Heemkundekring Nistelvorst

Tijdens de jaarvergadering van Heemkundekring Nistelvorst in Nistelrode is het zilveren draagsinsigne van Brabants Heem uitgereikt aan Rien van de Graaf. Voorzitter Wim van Driel reikte de onderscheiding uit. Rien van de Graaf verzorgde 9 jaar het secretariaat met veel enthousiasme en zeer nauwgezet. Vanaf het begin van de digitalisatie van de foto's heeft Rien zich daarvoor ingezet en dat doet hij nog steeds. Hij verzorgde de nieuwsbrief en levert periodiek de foto aan voor de rubriek "Wa'n skôn foto" van De MooiBernheze Krant en verwerkt de ingezonden gegevens. Het secretariaat heeft hij tot 5 februari 2020 vervuld.

➤ Rien van de Graaf ontvangt de onderscheiding van voorzitter Wim van Driel.
(foto collectie heemkundekring Nistelvorst)

Heemkundekring 't Sandt daer buyten'

Voorzitter A. Koenraadt van heemkundekring 't Sandt daer buyten' in Standdaarbuiten heeft voor zijn inzet de zilveren draagsinsigne met oorkonde van Brabants Heem ontvangen. Koenraadt is lid van de kring sinds 1990 en kwam in 2004 in het bestuur. In 2007 werd hij voorzitter. Hij doet dat werk met enthousiasme en stelde een portocabine op zijn eigen terrein beschikbaar als tijdelijke huisvesting voor deze heemkundekring. Hij was bijzonder in 2017 en 2018 bij het inrichten en opknappen van een eigen huisvesting in de oude jongensschool en het inrichten van bijbehorende heemtuin, als gastheer bij lezingen, excursies en exposities en als redactielid bij tal van uitgaven.

Lintjesregen

Bij de lintjesregen ter gelegenheid van Koningsdag 2023 zijn diverse leden van heemkundekringen en erfgoedorganisaties koninklijk onderscheiden:

- Hans Pennings uit Oss
- Jan de Witte uit Alphen
- Ria van der Meijden-Robben uit Udenhout
- Marja Kivits uit Vlijmen
- Jeroen van den Bosch uit Vlijmen
- Ton van Dijk uit Drunen
- Adrienne Hermans uit Wouw
- Bernard Ploegmakers uit De Rips
- Annie Engelen-Velthoven uit Deurne
- Wim van Woensel uit Geffen
- Erica Koster-van der Lijn uit Sprang-Capelle
- Theo Schepers uit Aarle-Rixtel
- Jan Hendriks en Loed Rongen uit Vierlingsbeek

Op de website van Brabants Heem is daar meer over te lezen:
www.brabantsheem.nl/koninklijke-onderscheidingen-2023

Agenda en jubilea

15 juni	Raad van Aangeslotenen 't Dommeltje Boxtel
20 juli	Bestuursvergadering Brabants Heem
21 augustus	sluitingsdatum inzenden kopij De Koerier 98
21 september	Bestuursvergadering Brabants Heem
5 oktober	Regiobijeenkomst regio 7 in Boxtel
19 oktober	Raad van Aangeslotenen Brabants Heem
8 november	Regionbijeenkomst Regio 9 in Zeeland
16 november	Bestuursvergadering Brabants Heem
16 november	Raad van Aangeslotenen

De Koerier

De Koerier in 2023

In 2023 verschijnt De Koerier vier keer. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houdt u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdatum ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten van de aangesloten kringen, verenigingen en stichtingen en op de website geplaatst. Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave verschijnt in september 2023. De uiterste inleverdatum hiervoor is **21 augustus 2023**.

In 2023 verschijnt De Koerier in maart, juni, september en december

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 125 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking.

Website: www.brabantsheem.nl

Facebook: www.facebook.com/brabantsheem

Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.

Eindredactie: Tjeu van Ras

Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.

Ontwerp: Peter van Gerwen

gerwen online en offline reclame

Drukwerk: Em. De Jong

 Koninklijke Drukkerij Em. de Jong
Baarle-Nassau

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook, hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen, tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen, instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Tonnie en Kee blijven populair

Tonnie en Kee uit Keutelree, nog steeds de naam die gegeven wordt aan een reeks bezoeken van de leerlingen van de groepen 4/5 van de basisschool. Daar doen tal van kringen aan mee. Zoals heemkundekring Wojstap uit Heeswijk-Dinther. In april ontvingen de vrijwilligere op vier ochtenden kinderen in hun heemgebouw. Ze kregen allerlei dingen te zien die te maken hebben met ambachten, werk, gezin, gebruiksvoorwerpen uit het verleden. De kinderen hebben er van genoten, de vrijwilligers net zoveel.

(foto: collectie heemkundekring Wojstap Heeswijk-Dinther) ■